

HANDLEDNING

I skuggan av våldet

är en film om barns utsatthet i familjer där våld förekommer. En film om barn som växer upp i ett hem där mamman utsätts för våld av pappan, om en grupp barn som ofta glöms och som har svårt att göra sin röst hörd.

Med denna film vill vi öka kunskapen hos dem som i sin profession kommer i kontakt med dessa barn, så att fokus för det fortsatta handläggandet i första hand tar hänsyn till barnets bästa.

Filmen vänder sig till

Socialtjänsten, polisen, barn- och ungdomspsykiatri, kvinnojourer, rättsväsendet, personal inom förskola och skola och andra som med hjälp av filmen kan bidra till att sprida kunskap och sätta barnperspektivet i första rummet. Filmen kan även visas för tonåringar (se sidan 12-13).

Denna handledning innehåller en allmän del, där du som visar filmen får förslag på diskussionsfrågor att arbeta med efter filmen. Det finns också fördjupningsfrågor som vänder sig specifikt till olika yrkesutövare eller till studiecirklar.

Först av allt: Innan du visar filmen, se den själv och fundera över vilka reaktioner du kan mötas av i den grupp du ska visa den för.

Barn- och familjevåld

Den stora majoriteten av allt våld i världen utövas av män. En väsentlig del av detta våld går ut över kvinnor och barn. Familjer där det förekommer våld kan se ut på olika sätt. Våld förekommer även i homosexuella förhållanden och det händer också att kvinnan utsätter mannen för våld.

Under senare tid har samhället i högre grad uppmärksammat det mycket skadliga våld som barn indirekt utsätts för, när de lever i en familj där mamma blir slagen. Att "bevittna" våld kan ha en vidare betydelse än att se på. Det kan innefatta att höra och förstå att våld förekommer. Barnet kan ha såväl ljudminnen (mammans skrik, ljud av slag), synminnen (pappa slår mamma), som kroppsliga minnen (skaka av skräck) av våldet.

Det finns inga exakta uppgifter om hur många barn som utsätts för detta trauma. Enligt en undersökning av Kommittén mot barnmisshandel har vart tionde barn någon gång upplevt våld i familjen, hälften av dem ofta. Barn som lever i familjer där pappan misshandlar mamman löper betydligt större risk att själva bli utsatta för direkt misshandel än andra barn. I en svensk studie av mammor och barn på en kvinnojour (Göteborg, 2004) hade så stor del som 62% av barnen utsatts för fysiskt våld av mannen i familjen.

Att som barn bli vittne till hur mamma utsätts för våld av pappa, kan ge lika allvarliga känslomässiga konsekvenser som om det vore barnet självt som blev utsatt. Våld mot mamma är våld mot barnet.

När ordet våld nämns ser vi ofta framför oss konkreta bilder av våldshandlingar, men vad är egentligen våld? Att ruska om någon? Att luggas lite? Att knuffa undan någon? Som små får vi lära oss en etik om våld som säger att man får inte slå någon som är mindre än man själv och att man inte får skada någon. Var går gränsen egentligen? Får man slå för att skrämman någon till lydnad?

Misshandel får förödande konsekvenser och är förbjudet i lag. Barn som utsätts för våld reagerar på olika sätt. Det är vanligt med akuta kroppsliga stressreaktioner, barnen kan få problem i umgänget med andra, bli deprimerade eller reagera med självdestruktivitet och aggressivitet.

Alla anställda som arbetar med barn och ungdomar är enligt lag skyldiga att anmäla misstankar om att barn far illa till socialtjänsten.

Som vuxna känner vi motvilja att ingripa i andras familjeförhållanden. Vi är rädda för att ha fel i våra misstankar eller att förvärra situationen genom att blanda in myndigheter. Privatpersoner som får kännedom om att barn lever i en familj där det förekommer misshandel bör anmäla det till polisen eller socialtjänsten.

Tänk på att:

En anmälan till socialtjänsten är en anmälan om *misstanke* att ett barn far illa, en anmälan där du uttrycker din oro för hur ett barn har det. Misstankarna behöver inte vara bekräftade och du ska inte spekulera i orsakerna eller skuldfrågan. Socialtjänsten ska göra en riskbedömning. För många barn är en utomstående vuxens ingripande den enda möjligheten till förändring.

Situationen för drabbade barn i Sverige

På några orter i Sverige finns det stöd att få för barn som upplever våld i familjen. Ofta bedrivs dock verksamheterna i projektform och under osäkra ekonomiska villkor. De allra flesta barn får idag ingen hjälp att bearbeta vad de upplevt. Många barn som lever i en familj där mamman misshandlas uppmärksammas inte alls. Det visar de undersökningar som Rädda Barnen tidigare gjort. I många fall rapporterade inte polisen att det fanns barn på brottsplatsen, i andra fall tappade socialtjänsten bort polisanmälningarna.

Att en förälder misshandlar sin partner kan vara skäl att förlora vårdnaden om barnen, men det händer att det döms till gemensam vårdnad trots att det förekommer våld i familjen. Samarbetet mellan föräldrarna kan då bli väldigt svårt.

Barnen själva får sällan vara med och påverka hur umgänget ska se ut. Det visar en genomgång av domar om vårdnad och umgänge som Socialstyrelsen gjort. Uppgifter om våld, övergrepp och misshandel var vanliga. I en femtedel av domarna framkom barnens inställning på ett tydligt sätt. I hälften av domarna redovisades inte barnens åsikt, vilja eller önskemål alls.

Att diskutera:

Varför tvekar vi att anmäla till socialnämnden eller polisen?

Varför hamnar barn i skymundan i diskussioner om familjevåld?

Hur kan man förhindra att det blir så?

En av de vanligaste frågor när det gäller kvinnomisshandel är: Varför går hon inte?

Vilka värderingar ryms i den frågan?

Vilka kan orsakerna vara att stanna?

Hur kan vardagen se ut för barnen efter en separation?

De flesta kvinnor lämnar förr eller senare mannen.
Frågan "När kommer hon att gå?" är därför mer relevant.

Vilket stöd kan mamman och barnen få efter skilsmässan?

Hur ser hotet om våld ut efter att mamman lämnat mannen?

Hur kan kontakten mellan barn, föräldrar, skola och myndigheter förändras för att bättre stödja barn som blir vittne till våld i hemmet?

Barn använder sällan ordet "våld" men säger istället "bråk".

Hur ska vi som lyssnar till barn förstå skillnaden mellan t ex en häftig diskussion och våld i familjen?

FÖRDJUPNINGSPRÅGOR

Socialtjänsten

Hur ser riktlinjerna ut för hur ni hanterar anmälningar om barn som bevittnar våld? Vad fungerar bra? Mindre bra?

Med vilka andra myndigheter och frivilligorganisationer samverkar ni för att hjälpa dessa barn? Hur kan samarbetet utvecklas?

Hur lägger ni upp arbetet då en kontaktperson ska vara med vid umgänget? Vilken utbildning och vilket stöd behöver man ha som kontaktperson?

Vilket stöd kan ni erbjuda barnen? Vad saknas? Finns de resurser ni behöver? Behöver ni utbildning och handledning?

Vart kan ni remittera barn som kan ha behov av mer stöd?

Vilken ställning har du tagit i frågan om misshandel när det gäller kvinnans ansvar/agerande? Hur påverkar det ditt handläggande?

Hur påverkar familjens sociala status ("hög" eller "låg") synen på misshandel? Vilka konsekvenser får det för barnen?

Polisen

Varför händer det att polisen "glömmer bort" att rapportera till socialtjänsten att det finns barn inblandade i familjevåld?

Hur kan rutinerna förbättras?

Hur dokumenteras barns närvaro vid misshandel idag? Deras upplevelser av händelsen, uttalade och outtalade?

Vilka kontakter har ni idag med andra myndigheter?

Sätt dig in i barnets situation att pappa slår mamma och att polisen kommer.

När du kallas till ett lägenhetsbråk, hur förbereder du dig då mentalt?

Hur förbereder du dig för att det kan finnas barn med i bilden?

Vad förväntar du dig att finna?

Hur skulle du vilja att polisen uppträder mot mamma? Pappa? Dig som barn?

Är det vanligt att de inblandade druckit alkohol eller tagit droger? Påverkar det din attityd till händelsen?

Skolanpersonal

Det är inte ovanligt att barn bevitnar våld i hemmet. Troligen finns det ett par barn i varje klass. Vanligtvis känner de inte till varandras hemförhållande då det är något man inte pratar om. Det är en välbevarad familjehemlighet fylld av skuld och skam, även för offren. Barn reagerar på olika sätt på familjevåld. Några blir tysta, andra stökiga, en del får fysiska symtom i form av huvudvärk, allergier mm.

Vad kan du göra för att uppmärksamma dessa barn?

Har er skola något naturligt samarbete med socialtjänsten eller polisen? Diskuterar ni dessa frågor då?

Har ni gemensam utbildning inom området?

Vart vänder du dig om du misstänker att ett barn blir vittne till våld?

Hur fungerar skolhälsovården?

Hur kan du stödja barnet och dess vårdnadshavare i olika skeden?

Hur kan skolan underlätta för barn som har skyddad adress?

Rättsväsendet

Är barnets bästa alltid i fokus vid vårdnadstvister?

Hur fungerar gemensam vårdnad för dessa barn?

Hur kan man tillgodose att barn får det stöd och den hjälp de enligt lag har rätt att erhålla?

Hur hanterar ni ärenden där den ena vårdnadshavaren motsätter sig behandling?

Att visa filmen för ungdomar

Se gärna filmen tillsammans med kollegor innan du visar den för eleverna. Filmen kan väcka starka reaktioner. Fundera över vad som kan hända. Var beredd på frågor och ha beredskap för att ta hand om elever som kanske varit utsatta för liknande händelser. Skaffa dig kunskap om vilka möjligheter till hjälp som finns i din kommun.

Att diskutera med eleverna

Allmänt

Misshandel drabbar inte bara kvinnor i en längre fast relation där det också finns barn. Det händer också att killar misshandlar sin flickvän och tvärtom.

Hur märker du om din kompis far illa hemma?

Vart kan du vända dig för att få hjälp om det skulle hända dig?

Hur kan du hjälpa en vän?

Vad kan man göra för att stoppa våld mot kvinnor och barn i samhället?

Om filmen

Pappan i filmen säger till mamman att hon tvingar honom att slå henne.

Är det så? Får mamman "skylla sig själv"?

Varför tror du att Carls pappa slår mamman?

Vad tycker Carl om sin pappa? Hur uttrycker han det?

Vad tycker han om sin mamma?

Vilken kvinnosyn kan situationen i familjen ge Carl och Lovisa? Hur påverkas Carl för framtiden, som man? Lovisa som kvinna?

Hur förklarar Carls mamma pappans beteende för Carl?

Hur värjer sig Carl och Lovisa för pappans misshandel?

I en av scenerna med misshandel är det nära att Carl får stryk av sin pappa.

Hur stor tror du risken är att Carl kommer att bli slagen om föräldrarna inte separerar? Hur vanligt är det att pappa slår barnen också?

Varför vill inte pappan att Carl ska umgås med Ludvig? Varför träffar barnen sin mormor så sällan?

Vem skulle Carl ha kunnat prata med, som hade kunnat hjälpa honom? Kunde han agerat annorlunda?

Vad kunde Ludvigs familj ha gjort för att hjälpa Carl? Visste de vad som hände hemma hos Carl?

Vad tycker du om skolvaktmästarens agerande? Polisens?

Vad tycker du att man ska tänka på från skolans håll?

Vad tycker du om slutscenen i filmen?

Hur mår Carl? Vad känner han?

Hur mår hans pappa?

Att påverka med filmens hjälp

Filmen "I skuggan av våldet" utgör ett bra underlag för att diskutera hur barn i familjer, där misshandel förekommer, upplever sin vardag. Genom att i olika sammanhang visa filmen och diskutera den ur olika aspekter kan man påverka situationen för barn i den egna hemorten.

Bjud gärna in polisen, socialtjänsten och ansvariga politiker för en öppen diskussion om hur våldet ska uppmärksammas ur ett barnperspektiv i din kommun.

Rädda Barnen har tagit fram ett material för lokalföreningar med konkreta tips och råd. Du kan hämta det på Rädda Barnens medlemsportal: <http://medlem.rb.se/medlemsportal>

Att diskutera

Hur fungerar samarbetet mellan myndigheterna?

Vad säger lagen?

Vad kan du som medborgare bidra med?

Rädda Barnen

Rädda Barnen kämpar för barns rättigheter. Vi väcker opinion och stöder barn i utsatta situationer - i Sverige och i världen. Vårt mål är att barn inte utsätts för diskriminering, exploatering, våld och andra övergrepp. Att barn kan göra sin röst hörd, ha inflytande över sin situation och få en trygg och hälsosam uppväxt.

På Rädda Barnens Centrum för barn och ungdomar i kris som har funnits sedan 1990, behandlas bl a barn som utsatts för misshandel och sexuella övergrepp.

Rädda Barnen Torsgatan 4 107 88 Stockholm tel 08-698 90 00
fax 08-698 90 10 info@rb.se www.rb.se

BUP-mottagning Bågen

är en specialmottagning för barn och ungdomar som bevittnat våld i hemmet. Alla BUP-mottagningar tar emot dessa barn och i Stockholms län finns vi som en extra resurs. Vi arbetar ofta med barnen och ungdomarna i grupperapi. Har även grupper för föräldrar. Ger konsultation till BUP, socialtjänst, kvinnojourer och polis m fl Har också som uppgift att sprida kunskaper om barn i familjevåld och denna film är ett led i detta arbete.

Vill du veta mer t ex om publicerat material från oss eller andra lästips och råd, så kontakta oss på tel 08-6905045 fax 08-6905906 eller e-post bagen.bagenbup@bup.sll.se.

Vår adress är: Tideliugatan 22 118 69 STOCKHOLM

Lästips

"och han sparkade mamma" - möte med barn som bevittnar våld i sina familjer. Ami Arnell, Inger Ekbohm. Rädda Barnen (1999).

Kvinnomisshandel inom äktenskapet. Margareta Hydén. Liber (1995) .

Barn som ser pappa slå. Barbro Metell, Maria Eriksson, Per Isdal, Birgitta Lyckner, Magnus Råkil. Gothia (2001).

Anmälningarna som försvann – en kartläggning av hur polis och socialtjänst uppmärksammar barn som lever med våld i familjen. Rädda Barnen (2003)

Barn i skuggan av våldet. Inger Ekbohm, Åsa Landberg. Socialstyrelsen (2002).

Att växa upp i våldets närhet. Katarina Weinehall, Umeå Universitet, Institutionen för pedagogik (1997)

När mamma blir slagen, Att hjälpa barn som levt med våld i familjen. Margareta Hydén, Socialstyrelsen (2005)

Andra närliggande filmer från Måsen Film

Alternativ till våld

Mannen och barnet - Mansrollen

Hanna och Mikael

Hemligheten

Filmen och samtalshandledningen är producerad av

Måsen Film AB

för BUP-Bågen och Rädda Barnen

med stöd av

World Childhood Foundation, Brottsofferfonden,

Socialstyrelsen, Stockholms läns Landsting

och Polishögskolan.

Filmen kan köpas genom:

Måsen Film AB Drottninggatan 110 113 60 Stockholm.

Tel 08-32 11 90 Fax 08-32 11 63

www.masenfilm.se info@masenfilm.se

Rädda Barnen Torsgatan 4 107 88 Stockholm

Tel 08-698 91 09 Fax 08-698 90 25

Text: Nina Rask

Stillbilder: Johan Schell, Hans Schött, Håkan Wrettljung

Layout: Bengt Wendin